

چاؤ ل خ می ک چی ئ میر ئ دو

ب ب ن ای ما ا و ای ئ میری ح س نیوور و
(۲۰۱۷/۶/۲۴ - ۱۹۶۳/۸/۱۰)

م رگ ناخ شترین ه و ا . تا ترینی ه و ای می رگی ئ زیران ک
ب ا د ج رگب . ت کانی کی ئ گجار گران د ت پی ئ ت ز ، ئ ه ژ ،
ا ئ چ ک . ت زووی چیا مانی تا س ر م خی ئ سقانت ئ چ ، ت نانت
ئ گ ر ئا گاداریش بووی ک ب نگب ب و زووان و و بدا .
ب و ای ؟ چونک ئ زانی ئ و دیسان چاوگ ب کی زیان ، زیانی
ئینسانک ، ل وانی پی ب د خ شت ویستوون ، وشکانی هاتو و ه رگیزیش
ناژی ب ت و . ه و ای ه ر م رگ ک ، با چاو و وانکراویش ب ، ش قزن کی
تا ، م رگ کی ناگ هانی ، ت نین و و و کوو ژ هری ه ل ه ل ئانی ،
د سب ج ب گشت گیانتدا ئ گ .

ب من و ا بوو . ه و ای ک چی ها و ای د رین و خ شویست نیم ئ میری
ح س نیوور د ت زاندم . ز ینی ه ژاندم . ایچ ک اندم . بردمی و
ئ زانی س رچا و ای ئاشناییمان . گ اندمی و لای دواسوو ای
گفتوگ کانمان ب رل و ای ما ا و ای بکا . د فتر داستانی کی
ن ستا ژیکی لاپ لاپ ه نای و ب ر چاوم .
د و ر ب یخو ن و !

د م ه ه ه رشی فرم سک و ه نسک ب ر ی ه ه ای بیر و ر ی کانت
بگرن !

“پ ل ک تر” ک ی زانستگای تاران

س ر ت ای سا نانی چلی ه تاوی (ش ست کانی س د ای بیست) ، ژمار ی ک
خو ن دکاری کوردزمان ک ل خوار و ژووری کوردستان و وومان
کردبوو زانک کانی تاران ، ل و ی کمان ناسی و ، ب ر ب ر تانوپ ای
ئاشنای تیمان ل س ر ای ی زانست و سیاست و ئ د ب و هون ر
ت نی و و ک م م کی نیمچ هاوش و مان پ ک و نا . ل بارود خ
تایب تی ئ و شو ب و ز مان دا ، ز مین ب ر ل ه موو شت ب گ ش ای
ش عر و زمان ل بار بوو ، گ ش ی ک ل ب ر تیر ژ ی کزی سیاستی تاریک
و وونی ئ و س ر د م ای ئ ران و کورد واریدا . ل تاران جموجو و ای
تازی “ج به ای میلی” ، کران و ی کی سیاسی ه نابوو ئاراو ، ل
کوردستانی ئ و دیویش بزووتن و ای ئ یلوول س ر ی ه دابوو ، س رنجمانی
ا ک شابوو .

چېن ساک د رڼا تمان د ست کټوت، ژوندی له وزماندا بوو، بې و پېیای حاک و هېوای سږد می لاولی مې جالی ژهشتو، چې پېنجی نوځوازی کا و کرچی خمان بې ووتی شعی مې د ږنی کوردیدا نا و نه‌خشینمان کرد. دیار د رڼا تټک کټ مخایېن بوو، بې کټای خولندنی هر کس، کټلې کټی تټکټوت. زری نه‌برد وک توی ه‌رزن پ‌رژوب‌او بووین و هر کام له بن د وټک گرساینه. ه‌نراوی "ب‌س‌رهات"ی علی ح‌س‌نیانی: "پ‌له ک‌ترک بووین، ب‌خ‌م، ب‌خ‌یا ... گ‌ان‌و‌ی مانتیکی ژو کورت د استان‌ی (۱)."

“هیوا” و شو‌ی شعی گ‌ران

له و ک‌شو‌ه‌وای دا ژمیری ه‌شتا ت‌م‌ن بیست سا، چالاکوان‌کی چازانی م‌یدانی زمان و شو‌عرو ژد‌ب بوو. ژمار‌کی تریش ت‌ک‌شو‌ری ژو بواران ه‌ود‌م و هاو‌ی بوون؛ له ناویاندا س‌ لاوی شو‌عرد‌ستی نوځوازی ژانری شو‌عرو: سوار‌ی ژلخانیزاد، علی ح‌س‌نیانی و فاتحی شو‌خولیسلامی (چاو)، س‌ ک‌س‌ بوون ک‌ دواتر ب‌ “س‌کوچک‌ی شو‌عری نو‌ی کوردستانی ژ‌ران” ناویان د‌رکرد.

کات‌ک ه‌وا گ‌یشت ک‌ ۲۱ د‌سامبری ۱۹۶۲ نه‌ست‌ره‌ی ژیانی گ‌ران، دا‌ه‌ن‌ری شو‌عری نو‌ی کوردی، له ئاسمانی نه‌ده‌ب ئاوا بو، ژو ک‌م‌م‌م‌ خو‌ندکار ب‌یارمان دا چېن باب‌ت‌ک شو‌عرو وټ و وتار ب‌ ژمار‌ی‌کی تایب‌تی “ژنام‌ی کوردستان” ب‌ ز‌گرتن له شو‌س‌واری نو‌گ‌ری شو‌عری کوردی، ف‌راه‌م ب‌ک‌ین. کار‌کان کران و ب‌ یارم‌تی دوکت‌ر صدیقی مفتی زاده س‌رنووس‌ری ژنام‌ک‌، ژمار‌ی تایب‌تی گ‌ران (ژمار‌ی ۱۹۷، ۸ی نه‌سفه‌ندی ۱۳۴۱، ۲۷ی ف‌فری‌ی ۱۹۶۳)، جوان و ژ‌کوپ‌ک د‌رچوو. (۲)

“تاران: هیوا”، ژمیری ح‌س‌ن‌پور، وتار‌کی پ‌ف‌شنا‌ی نووسی ب‌ ناوی: “ب‌س‌رهات و شو‌ن‌واری مام‌ستا گ‌ران”. له‌و‌دا ب‌ شو‌یدای‌کی شیرین ژداو، و‌چوونی شو‌ی شو‌عری نو‌ی گ‌ران و شو‌ی “ب‌یت و چریک‌”ی ک‌نی کوردی ب‌راورد کردو و ب‌ وټ ه‌نان‌و‌ی و‌ستایان ه‌ر دوو ب‌ری و‌چوون‌ک‌ی پیشانی خو‌ن‌ر داو.

با ب‌شو‌کی بخو‌ن‌ن‌و:

“به‌استی شو‌عری گ‌ران م‌سیقای ت‌دایه؛ که خو‌ن‌ه‌ری شو‌عره‌کانی له کاتی خو‌ن‌نه‌وه دا گو‌ی له ده‌ب و ئ‌حساسی ده‌کا. له “به‌یت و چریکه”ی کوردیدا نه‌سر و ه‌به‌ست و م‌سیقا ت‌که‌ن. به‌یت‌ب‌ژ له به‌یت‌کدا نه‌وی ه‌به‌سته ده‌ب به ئ‌اهه‌نگ بیخو‌ن‌ و ده‌نگی له

هه ځان. هه به به شتهش هه وای ځای هه یه. هه نراوه کانی مام ځستا
گډران ده ځای به شته که لهو هه به ستانه که له چریکه یه که هه نراوه ته
دهر ځ و عنوان ځکی له سهر دانراوه.

لږه دا و ځنه یه که له هه به ستی دوو چریکه ی به ناوبانگی کوردی (خه ج و
سیامه ند) و (مهم و زین) ده بینین که به دواي واندا هه به ست ځکی
گډران د. ځه هه به ستانه ځی ز ځر ک ځنن. شه باهه تی ش ځوهی ش ځعری
گډران (نه که شه باهه تی مه عنا) له گه ځ ش ځوهی ځه هه به ستانه که له
بیر ځکی ساکار و ژیری کوردی سهرچاوهی گرتووه، ده رده که و ځ:

ځه وه برام هاتووه، یه که، سهر تا پ ځی کینه و چه که.

برام هاتوون دوونه، خه نه جریان ده سوونه،

له ب ځ گرتنی من هاتوونه،

برام هاتوون س ځنه، هه موو شمشیر پ ځنه،

ب ځ گرتنی من د ځنه،

برام هاتوون چوارن، ته و او ل ځم دا خدارن،

له گرتنی من هارن... [چریکه ی خه ج و سیامه ند]

< > < > < >

چ ځن ب ځن ځه وه تان ځ ماوه! (خه ج ځ) (سیامه ند) ییه؟

به خودای خودای پاکی، به یه زدانی ځ ووناکی

سو ځند به جوانی و چاکی، به (ت ځ) ځ ځ ځ هی ځ او و خاکی

به خ ځ شه ویستی و جوان ځ، به مهرگ و ژیا ن ځ

به ځ ځ ژی ځ اسمان ځ، به ځاوه ځ وونکه ی کان ځ،

به پیری کامرانی، لاو ځ هه رت ځم خودانی... [چریکه ی خه ج و سیامه ند]

< > < > < >

میران ځه ت ځ گه ل ځک به فیکری

هه رچه ند ده که م میر مهم ځی له سهر ځه سپی ځ ناگری

میر! په کی خ ځت مه خه خراپم ل ځ قه و ماوه

ځه من گه ل ځکم پ ځ له ت ځ خ ځ شتره ځه و ځاوه

ځه ماما، نه خ ځ ش ځکی ب ځ ځختیارم، جه رگم ب ځاوه

میر ده ځ ځ: کاکه مهم له خ ځم نابینم مراد و کاو ځ

حوکمه ده ب ځ ده گه ځ خ ځم بته مه ځ او ځ... [چریکه ی مهم و زین]

ځه وه ش به شته که له "گو ځی خو ځناوی" مام ځستا گډران:

کو ځ:

ب ځ وانه: شاییه، چ ځ پییه، لهو ما ځه،

گو ځ بگره! زو ځ نایه، ده ه ځ ځه، شمشا ځه!

زه رد و سوور ت ځکه ځ بوون، ژن و پیاو، هه رایه،

لهو ناوه ههر ها هی هه یاسه ی ت نا یه!
سا تو خوا، خ را که، با ب ی، ده ست بگرین،
به کامی د داری پ که وه هه په ی!

کچ:

گو نه ب ب سهرم: ئا چه پک، زهر د چه پک،
نایه م ب زه ماوه ن، نایه م ب هه په ک!

گ ران له دهر ب یی بیرو ای خ ی ئ جگار توانایه. مه بهستی خ ی
ده توان و دهر ب که خو نه ری هه بهسته کانی ئ حساسی وه ی بکا که
له گه خ ی قسه ده کا، وه یان له باسی دیمه ن ک خو نه ری هه نراوه ی وی
وه ده زان ئه و دیمه نه به چاو ده بین. "س. ج. ئ دم ندس" مام ستای
زمانی کوردی له له نده ن، له کت به که یدا ده نووس: "له بابته
هه ورامانه وه هیچ ته وسیف کی من جوانتر ناب له وه ی که میرزا
عه بدو ا گ ران، ه نه ری ئسته ی کورد له گه شتی هه ورامان دا
کو توویه که...". ههروهک خ ی ده ب له و باسی هه ورامان ناکا و گه شتی
هه ورامانی گ ران وه رده گ ته سهر ئینگلیزی وه پ شکهش خو نه رانی
ده کا:

شنه ی سه به ری داری گو نر و توو

ئه سه ئاره قی بوار ی مانوو

ته سکینی گای باخه و باخی و

"مانوو نه بی"یه: له م ک ب ئه و ک

"سه لامون عه له یک" مامه ی بن دار گو نر

سه لامی مانوو له پیری ب ه نر

"مه رجه با سهر چاو" به چکه ی کاک قیت [له گه شتی هه ورامان - گای
ناو باخ]"(۳)

"فه ره نگی زار کی":

ل ک ک ی نه و ی زانستی و با ب تی د ف ن

ئ میر ئ و خ ش و یستی و شار زای تی ی ب "ب ی ت و چریک" و ب گه شتی
ئ د ب و کولتووری زار کی کوردی، ل بیست سا یدا بووی و ل و
وتاری یادی گ راندا ت ماری کردو، ل ق ناغ کانی دواتری ژیانیدا
پ ر ی پ داو و ب یارم تی شار زایی زیاتری ل زانستی م د رندا،
پاراوی کردو ت و.

ل نووسراو کی پ پ زری زمان و انیدا ب ناوی: "فه ره نگی زار کی" ل
خولی ت ک ن ل ژی زماندا، ل پ ش کی کت بی "فه ره نگی زار کی
موکریان" (ب رگی ی ک م دانانی س لاج پایانی) دا. ب وردبینی

شار زایان، خوښه د باته گوښاری د یان باب ته د فنی ئد بی زار کی: "بیت و باو" و داستانی شیرینی خخوانه کان و بیتبته کان، له وان بیتبته هره گوره علی بتردشانی، بهر هاتو سرنجه اکشی "هه که ته و خنا" و "وسو شایر" (۴) هره له وتاری فره نگی زار کیدا، ئمیری حه سپور و ای داکه کی له وه و دان "به که کردنه و ی که له پوری زار کی و باو کردنه و ی بهر هه می ئد بی نووسراو" (۵) باسه کی تروته سلی وونکه ره و ئکا له موخاله فته "پته گری" له زمانی کوردیدا، بتهایت له لاین ژماره یک فره نگووسه و. ئمیر له درته لکه ینه و که یدا د: "دوو سیاستی پته کردن و پته نه کردن، هیچ کامیان یه کدست و یه کدنگ نین. به و نه، له بزووتنه و ی پته ته کردنی کوردستانی عهراق و ئراندا، هه ی ئه هون و سه ره به دی دکر. مامه ستا هه من له گه له و ته شدا و شای پته، بتهایت ئی زمانی زار کی، دکار دنا، دزی پته ته کردنی سه ره یان بهو... پته تیک ره سه ره یه کان زمانی کوردیان ته و او کز و هه زار کردو. ئه گره فره نگی زمانی ئینگلیسی په له و ش، که له سدان زمانی دنیا و ره گراون، ئه گره فره نگی فارسی په له و شای عه ره بی و تورکی و یه نانی و هیندی و فره انس یی و ئینگلیسی و زه زمانی تر، زه ره ی فره نگی کوردیه کان، و ش خواراوه کانی ئد بیاتی کلاسیکی کوردی له بته نگی پته تیکری ددنه، به و نه و و شانه له شعی نالی، شاعیری پای به رزی کلاسیکدا دکار ها توون: حازر- حوچه- حوسن- حقیقه- عوجه- عوریان- عوزار- عوقده- عومر- عه سر- عه یب- عه یش- عیبادت- عیشق- عیلم- عینایت- غارت- غوربت- غوفران- غوام- غه رامت- غه ریق- غه واس {دیوانی نالی و فره نگی نالی، مارف خزنه دار، به غدا، ۱۹۷۷} (۶)

ناسیه نالیسم و زمان له کوردستان

۱۹۸۵ - ۱۹۱۸

ئهم کته به ی ئمیری حه سپور (۷) ته زی دوکته راکه ی بهو که به ناوی "فاکته ری زمان له ئا و گه ی نه ته و ییدا: ستانداردیزه کردنی زمانی کوردی، ۱۹۸۵ - ۱۹۱۸" (۸)، سالی ۱۹۸۹ له زانستگای ILLINOIS ئه مریکا بهو که راوه. له که ینه و یه کی وردی په زانیاری به ئینگلیسی که به داخه و ته ئه ستا و ره نه گه دراوه ته سه ره کوردی یان فارسی. به شکم ته که شترانی نه سه ی نو که توانا و نه نه ته و کار له خه یاندا شک نه بهن، دس به نه تا خه که نه کی فراوانتر که کی له و ره گرن.

هه ره له و بهار دا ئمیر له که ینه و یه کی ورد و به سوودی هه ی له سه ره نه و و ش کوردیانه ی مانایان په واسا لارانه و دز به نه و پاشماوه ی

کولتووری کمانی کمانگای کورد وارین کمانستاش هر به کار دهرن و به ره مانه نرنه و. به ونه وشای "پاو" یان "مرق" به مانای ئینسان، به شر و... (۹).

دوا برہمکان:

تہ درسی کما مہناسی لہ ئہ را نی سا کا نی ۱۳۴۰
اہ پہ نی و رز را نی موکریان

[illegible]

دوو نووسراو که ساھی ابردوو (۲۰۱۶) بڼاوی کردوونو، یکیان وتارکی ټاکادهمی فارسیه بڼاوی: "امیرحسین آریان پور و تدریس جامع‌شناسی مارکسیستی در دهه ۱۳۴۰" (۱۰)، ټوی تریان وتارکی کوردیه بڼاوی: "اپښینی و رزځپوړی موریان" بڼا ناساندنی پښتڼی کی تحقیق و لیکښو لیکسڼی واپښینی و رزځپوړی ل ناوچکڼی بڼکان و فیزولابگی ل ساڼی ۱۳۳۲ - ۱۳۳۱ ل دوری سږک و زیری مصدق و دواتر ووخان و زیندانی کردنی مصدق بڼ کوودتای ۲۸ی موردادی ۱۳۳۲ (۱۱). ټووندی ټاگادارم کاک ټمیر ل ژوور بیست ساو سږقا کی که کردنوی زانیاری و بڼگ و ټنجامدانی دپان وتووڅر بوو لیکسڼی واپښینی جووتیاران. مڅووی کی پشت گوڅراو که جیا ل ټمیر ټنیا س که سی تر دستان بڼ بردو: ټنوری سوځتانی، عومری عسری و حمانی موځمم دی. بڼره مکه کی کاک ټمیر که قراړ چوار بڼرگ بڼ، کارکی کارستان ل مڅووی هاوچرخۍ خپاتی چینایۍ تی کوردستانی ټاندا.

چاواک بکدین ل بـشیکی و تارک:

”... له بارودځي کوردستاندا، ته بايي و ناتهبايي، ناکځي ناوځي
و دځي رځي

پښووندى ئاۋاز و بـرينيان هـي، چ لـ سياسـت چ لـ بـر هـمـه نـانـى زانست و هو نـردا، ناكـكى ناوخـي لـ بيردـكر و لـ ساي ناكـكى دـركيدا دـشاردرـتـو. بـام بـدنگ بوون لـ ناكـكى ناوخـي هـم پان فـرامـشكارى نيـ و زـرتـر رـياز كـى سياسـى و

ئيد ئىللىڭىز... لى نووسراۋدا باسى بارودى خى لىكىنىڭ يىنىۋى لى با تىكى و پىشت گۈل خراۋ دىكىم راپىنى و رزى رانى موكرىان، ۱۳۳۲ - ۱۳۳۱ (۱۹۵۳ - ۱۹۵۲). بى كورتى، ئىمكانات، دىستىكتى و تىكان و كىسپىكانى لىكىنىڭ يىنىۋى لى مى ئى و راپىنىڭ و بىرچاۋ دىكىم، دىورى رىبازى سىاسى و ئيدى ئىللىڭى لى گىللىنىۋى و دانان و خولقاندنى مەژوۋى ئى و راپىنىڭ يىنىۋى لى پىشان دىكىم. ئىللىڭى لى نووسىوم خودى لىكىنىڭ يىنىۋى لىكى نى و گوزارشتىكى سىبارىت بى و پىشپىشپى يە كى بى ھىوام تا سا تىكى دى لى چوار بىرگدا بىل و بىتەۋى ... لى و گىشتى ناتى بايىلانى لى كوردى وارىدا ھىبوۋى، ئىللىڭى لى زانستى كىمە لى و مەژوۋى نووسى و ھونىردا كىمىتر باسى كراۋى، ناكىكى چىنايىتى بى تايىت خىباتى و رزىران لى دژى چىنى دە سىللىتدارى دىر بىگى (ئاغا؛ بەگى؛ خان؛ فەئىدال) (و خە باتى چىنى كىكار) كە پىكھاتى يىكى نوپىيە (لە دژى چىنى سىللىتدار. كىشكى ھىر بىدەنگى كىر لى خىباتى چىنايىتى نىيى. كاتىكىش ئى و باسانى كراۋى كىش و بىر دىگىللىتەۋى سىر ھىللىست و روانگى و بىچوۋى. لىكىنىڭ يىنىۋى و ودىھىللىنى زانىارى سىبارىت بى خىباتى چىنايىتى خى دە بىتە گىللى پانى خىباتى چىنايىتى. باسى راپە يىنى 1331 لە سە رە تاۋە تا مەژوۋى نووسىنى ئىستە لى لە خە باتى چىنايە تى دا نوقم بوۋە “، (۱۲)

يادى ئازىز

باسى كارىكانى ئىمىرى خىسپىپور ناكىر لى كورتى بىللىتەۋى. بى پى ناسىاۋى شىخسىم دىنىام سىللىر باقى ئىللىڭى بىرھىمى زىرى بىل و كىردى تەۋى، ھىشتا چىن قاتى ئىللىۋان لى زىنىدا ما بوۋى كى بىللىخى و مىردى مەجالى نىدا بىللىنى. سىللىڭى ف و خىسار! خىسار تىكى گىللىرى تىللىا بىللى قىللى بوۋ دىكىللىتەۋى كى ئىللىۋاننى ناسىوما نى، ئىز و پىللىانمان بى يادگار بىللىللىكانى ھىللى و تا لى دىستمان دى زىاتىر بىللىللىنى.

چاۋ / فاتى ش.

۲۰۱۷ / ۵ / ۷ - ۱۳۹۶ / ۱۴ / ۴

(۱) “بىللى زىللىند”، ھىللىراۋى لى خىسپىللىنى (۱۹۳۹-۱۹۹۲) ، بىللى و كىللى و جىللىللىللىپور (ھىللى)، ۱۹۹۳. لى. ۱۱۴-۱۱۲

(۲) يادى مامىللىستا گىران،

http://hedih.blogspot.se/2004/03/blog-post_14.html

(۳) بىللىللىللىللىللى (۲)

(۴) "فرهنگی زارکی" ل خولی تـکنـلـژی زماندا، دوکتـر ئـمـیر
حـسـن پوور، پـشـکی کتـبی: "فرهنگی زارکی موکریان"، سـلـح
پایانی، ۱۳۸۵، لـلـ. ۷۷-۱۳

(۵) هـمـان جـ، لـ. ۶۵

(۶) هـمـان جـ، لـلـ. ۶۷-۶۵

Nationalism and language in Kurdistan 1918- 1985, (۷)

Mellan Reseach University Press, 1992, 520 pages

THE LANGUAGE FACTOR IN THE NATIONAL DEVELOPMENT: THE (۸)

STANDARDIZATION OF THE KURDISH LANGUAGE, 1918-1985

The (Re)production of Patriarchy in the Kurdish Language, (۹)

WOMEN OF A NON-STATE NATION,

Edited by: Shahrzad Mojab, pp 227-263

(۱۰) امیرحسین آریان پور و تدریس جامعـشناسی مارکسیستی در دهـ

۱۳۴۰، ایراننامـ، شمارـ ۱، سال ۱، بهار ۲۰۱۶

(۱۱) اـپـیـنی و رزـرانی موکریان، ۱۳۳۲ - ۱۳۳۱ (۱۹۵۳ - ۱۹۵۲)،

گـفـاری Derwaze، ژمارـ ۱.

(۱۲) هـمـان جـ، لـلـ. ۲-۱
